

Majda Širca

Predstavitev na Odboru za kulturo, šolstvo in šport, 17. 11. 2008-11-17

Med nami ni nikogar, ki bi zanikal pomen kulture in njene ključno moč pri oblikovanju narodove identitete.

Med **programi političnih strank** ni programa, ki bi kulturi odrekal njeno temeljno vlogo v družbi.

Tudi med **koalicijskimi programi** vseh dosedanjih vlad je bila kultura izpostavljena kot dragocen duhovni kapital.

Prepričana sem, da tudi tisti, ki so kdaj govorili o kulturi v »mrkaičevsko« slabšalnem smislu, češ, da je kultura strošek, da so kulturniki svete krave in podobno, v to dejansko ne verjamejo.

Kajti **civilizacija to jasno zanika**. Tu pač diskusija ni potrebna. Besede so preprosto odveč. Je pa res, da dobiva kultura v besednjaku politike včasih že mitološke razsežnosti, praksa pa je potem drugačna.

Na začetku naj povem: brez zvokov, podob, giba, slik, glasu, sporočil, konceptov in emocij....nas enostavno ni.

In to je tudi temeljni **razlog, zaradi katerega sem danes pred vami**: brez umetnosti, bi bilo moje bivanje prazno in brez presežka..

V vlogi, ki se mi obeta, pa lahko prispevam, da bo tudi bivanje drugih bolj polno.

Ni nujno, da bom v tej vlogi realizirala vse – četudi še tako realne utopije. Čaka nas namreč obdobje suhih krav.

A pomembno bo, da se bo kultura gibala v svobodnih prostorih, da ne bo delila, ideološko razdvajala, teptala preteklost in mižala pred izzivi prihodnosti.

Moja načela so:

- Naj se čimbolj svobodno udejani njena **agresivno moč duha**. Država ji mora to omogočiti.
- Pri oblikovanju strategij in dobrih praks je potrebno izhajati iz principa **vključevanja** in ne **izključevanja** sogovornikov.
- Menim, da se mora politika **(samo)omejiti** pri presojanju estetik.

Ministrstvo za kulturo vidim predvsem kot »možganski trust«, laboratorij, kompas, ki se mora osredotočiti na pripravo **splošnih ukrepov (strategij)** kulturne politike v interesu javnosti. To pa vključuje:

- spodbujanje dialoga na **evropski ravni**
- skrb za **slovenski jezik**
- načrtovanju vlaganj v **infrastrukturo**
- skrb za **varno in svobodno** ustvarjanje - za **socialno trdnost** ustvarjalcev
- vključevanje **manjšin**
- skrb za čimbolj **enakopravno dostopnost** kulturnih dobrin
- stabilno **finančno** podlago
- pripravo potrebnih **reform**, ki jih narekuje sodoben čas (pa ne zgolj globalizacija) oziroma dosedanja (slaba) praksa.

V koalicijski sporazum smo med drugim zapisali, da je naš cilj **posodobitev in modernizacija kulturnega sektorja**, spodbujanje razvoja **kulturnih industrij in kulturnega turizma**.

- za krepitev **avtonomije** inštitucij (in s tem tudi **odgovornosti**)– želimo izpeljati **reformo javnih zavodov** (glavna mreža kulture). Podobno kot v drugih EU državah, bi vpeljali spremenjen način financiranja (kosovno/preneseno financiranje). Vodenja zavodov bi bilo vezano na program. Gre za model upravljanja po načelu **od državnega proti javnemu**. To predpostavlja tudi drugačno sestavo »svetov« - drugačno razmerje med upravnimi in nadzornimi mehanizmi - na način smiselnega **umika prevlade političnih odločitev**. (ZUJK, zakoni s področja financ)
- Spremembe so potrebne tudi v **nevladnem sektorju**, ki pomeni pomemben del ustvarjalnosti. Nevladni sektor želi manj razlikovanj z javnim sektorjem – o tem govori tudi ZUJK.
- Potrebno bo več **večletnih pogodb** z neinstitucionalnimi producenti, in več **programskega** financiranja
- Potrebno je urediti status **samozaposlenih - samostojnih ustvarjalcev** na področju kulture (urediti standarde plačila njihovega dela, plačila nadomestila za obdobje bolezni, obdobje brez dela)
- Potrebne pa so tudi reforme znotraj samega ministrstva, ki mora postati učinkovit, prijazen, transparenten in javen servis, še posebej okrepitev služb za področje medijev (programi koalicije)

1. RAZLIČNI OBRAZI KULTURE

Marsikdo se ustraši razmišljanja, da velja kulturo razumeti tudi kot **ekonomsko pomembno kategorijo**. Napaka. Ali pa nesporazum.

- Želim, da ljudje kulture nikakor ne bi **razumevali le kot strošek**. Sicer **zahteva vlaganja, a** vložke večkratno **povrne**, saj spodbuja **ustvarjalnost**, omogoča **spoznavanje soobstoja različnih misli in pogledov**. Je zbirka tisočih poklicev in, tako kot vsaka druga družbena dejavnost, predvideva strokovno delo prav vsakega udeleženca.

Tudi termina **kulturna industrija** še ni udomačen.

Obstajajo zadržki pred **urbano** kulturo.

In še vedno dileme med **elitno in množično** kulturo.

S temi dilemami in zadržki ni nič narobe. Če ni izključevanja, seveda.

Vrhunska umetniška ustvarjalnost je lahko **glavni ambasador mlade, kreativne države v svetu**, razvito kulturno življenje pa generator obiska tujcev Sloveniji.

Kulturni turizem naj postane eden od močnejših generatorjev nacionalnega gospodarstva.

Sodobne **romarske poti** so danes v domeni kulture. Ne govorimo le o festivalih, posebnih manifestacijah in prireditvah, ki postajajo v svetu vzvod za kulturni turizem, temveč tudi o gradovih, starih mestnih jedrih, ki jim država (običajno kot lastnica) ni in ni kos. (javno-zasebno partnerstvo)

2. FINANCIRANJE

2009: Cca 183 milijonov – 0,47% (za leto 2009) znotraj BDP in 2,01% znotraj proračuna

2008: Cca 178 milijonov EVROV (0,50% BDP in 2,04% znotraj proračuna)

Zagovarjamo **stabilno rast** sredstev za kulturo znotraj proračuna oziroma BDP, saj je delež sredstev za kulturo v zadnjih letih padel na najnižjo raven vse od osamosvojitve dalje.

V **državnem proračunu RS** je delež za kulturo za leto **2009** načrtovan najnižje po osamosvojitvi – zgolj 2,01% (v letu 1992 je znašal 2,47%, v letu 1995 – 2,50%, v letu 2000 je znašal 2,14% (SDS), v letu 2004 – 2,03%, v letu 2006 – 2,1%, v letu 2008 – 2,04%).

Zmanjšuje se tudi delež sredstev MzK v bruto domačem proizvodu (BDP) - v letu 2000 je znašal 0,54%, v letu 2004 - 0,49%, v letu 2005 - 0,50%, v letu 2008 – 0,50, **v letu 2009 pa je načrtovan za 0,47%**)

Izboljšanje položaja kulture v družbi ne pomeni le večanje deleža države, temveč mreženje tudi drugih virov.

- **Strukturni skladi – EU sredstva** - slabo izkoriščeni (prenos v 09) Danes ne sme več biti izgovorov! Ob primernem povezovanju z *izobraževanjem, turizmom in socialno dejavnostjo*, bi lahko do 2013 črpali tudi do 400 milijonov EUR. Seveda ob predpostavki, da bi imeli **usposobljene ekipe**, zadolžene za EU- kulturo tako na državni, kot tudi na lokalnih ravni
- **Plače** so se izboljšale (v 2008 dodatnih 4 milijone, menedžerski kader v težavah)
- Prejšnja vlada je obljubila, da bo pripravila rešitve, ki bodo razbremenile in stimulirale tiste, ki **vlagajo v kulturo**. To se sicer ni zgodilo pa čeprav je bilo zadnje obdobje, **obdobje debelih krav**.
- **Sponsoriranje, doniranje in mecenstvo** v kulturi je za slovenska podjetja pomembna »družbena odgovornost do okolja«. Govorim o domačih podjetjih, kajti tuja za vlaganje v kulturo nimajo takega posluha, kot domača (kar pri diskusiji o t.i. nacionalnem interesu pozbaljamo!)
- Analize kažejo, da je potrebno več osveščanja/motiviranja na področju **sponsoriranja**. Sponzorstvo je v Sloveniji še vedno v nekakšni tranziciji. Čeprav je presežena percepcija socialistične solidarnosti, se sponzoriranci novim razmeram prilagajajo počasi (sponzorstvo temelji v veliki meri na osebnih poznanstvih; vloge nimajo strateško izdelanih ciljev in izraženih zelenih pričakovanj, **olajšave so preblage**; Da je prišlo do premika v razmišljanju, je razveseljujoče (Riko 20 milijonov tolarjev (2006), Gorenje 12 milijonov, Mercator 0,5% od čistega prihodka – 1/10 kulturi, Krka 0,3% - od tega 1/5 kulturi, Mobitel 5-6 % od prihodkov... Dosedanji davčni sistem omogoča za donacije do 0,3% od obdavčenih prihodkov.

3. NPK 2008 2011 je za vse zavezujoč – a lahko se ga dopolnjuje in spreminja vsako leto.

Želim več javne razprave pri oblikovanju programa pa tudi pri ocenjevanju izvajanja programa.

Več upoštevanja smernic **Nacionalnega sveta za kulturo**.

4. IZOBRAŽEVANJE

Slovenija je namreč povsem na dnu lestvice članic EU glede na delež študentov umetniških visokošolskih programov. Med 27 članicami EU je za Slovenijo le še Madžarska, Poljska in Romunija.

V Sloveniji je namreč delež študentov umetniških smeri glede na število študentov visokošolskih programov le **1,5 %**. V Hrvaški 2,4%, Nemčiji 3,7%, v Italiji 5,6%, Veliki Britaniji 6,5%, Irski 10,2% Povprečje v EU znaša ta delež **3,9%**.

Umetnost je slabo zastopana tudi v **osnovnih in srednjih šolah**. Zato zagovarjamo odpiranje, prevetritev in širitev **študijskih možnosti na področju umetnosti**; boljšo povezavo med izobraževanjem in kreativnimi sektorji; **širitev študijskih smeri na akademijah**, boljšo zastopanost umetnosti v celotnem izobraževalnem sistemu.

5. KINEMATOGRAFIJA.

Živimo v svetu podob in nočemo ostajati v temi.

Želim, da se vzpostavijo taki pogoji, ki bodo filmskim ustvarjalcem omogočili **večjo, stabilno in tekočo** produkcijo s pomočjo nepristranskega in strokovnega odločanja **znotraj čim bolj neodvisne institucije**, ki jo mora v **okviru odprtega dialoga** definirati **nov zakon**.

Potrebno je prekiniti izrazito nezdrave razmere, ki so temeljito destabilizirale filmsko polje

Filmski sklad je razvalina. Brez finančne in pravne službe. Z invalidnim zakonom, tožbami in s programom, ki se je delal samovoljno).

Več študija filma v šole in univerze, več **avdiovizualne produkcije** na televizije, več skrbi za filmsko zgodovino in art mrežo.

Da bi povečali koprodukcije, morajo biti storitve obravnavane primerljivo z evropsko prakso (tax shalter – različne oblike davčnega spodbujanja vlaganja v film).

6. KNJIGA

- EU to področje obravnava diskriminatorno, saj v VB dopuščajo ničelno stopnjo DDV na knjigo. Zaradi šibkosti Slo trga in nenenakopravne obravnave bomo **sprožili postopek za uveljavitev ničelne stopnje DDV**.
- Možnost, da se pobrani **davek od knjige vrne knjigi** Agenciji za knjigo.
- Povečanje sredstev za **plačilo knjižničnega nadomestila** ter uvedba nadomestila za izposajo v **šolskih knjižnicah**, s čimer bi zagotovili večjo socialno varnost članom vseh umetniških društev.
- **Povečati odkup izvirne literature** za splošne knjižnice
- 57 splošno-izobraževalnih knjižnic

7. ZGODOVINSKI SPOMIN

Koalicijska pogodba poudarja **digitalizacijo** knjižničnega, arhivskega in muzejskega gradiva. Zakon o arhivskem gradivu tudi uradniške dokumente obravnava kot kulturni spomenik (!)

- Za ohranitev zgodovinskega spomina pa je potrebno tudi nadoknaditi zamujeno in urediti pogoje za **varovanja arhivskega gradiva** (arhivi Kranj, NM, Mb, Ptuj,
- smiselno dopolniti **zakon o varovanju kulturne dediščine** (odstranitev spomenikov z izravnalnimi ukrepi)
- zaščita kvalitetne **sodobnejše arhitekture**
- Lipica

8. Ljubiteljska kultura

V Republiki Sloveniji deluje cca. **2.250** ljubiteljskih kulturnih društev, ki letno pripravijo preko **16.000** kulturnih dogodkov. Marsikje v naši državi je ljubiteljska kultura preko svoje **mrežne organiziranosti** (izpostave JSKD) tudi **edina** oblika organizirane kulturne dejavnosti in kot taka presega mejo amaterstva ter na nekaterih območjih prevzema vlogo profesionalne kulturne institucije - zato pomembno vpliva na doseganje enega osnovnih ciljev kulturne politike: enaka dostopnost do kulture vsem državljanom. Ljubiteljska kulturna dejavnost je zato pomemben segment na področju kulture, ki ga je potrebno ohranjati v obliki mrežne organiziranosti (preko Javnega sklada za kulturne dejavnosti ali druge oblike, ki jih lahko uvede regionalizacija).

Kulturni tolar

Tik pred zdajci (avgust 2008) je bil »podaljšan« za obdobje 2009 – 2013.

V 5 letih skoraj 81.000 000 eur.

Ohranja sanacijo najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine

9. INTELEKTUALNO DELO KULTURNIH USTVARJALCEV

je vse manj priznано in ustvarjalci so vse bolj podvrženi zakonitostim trga. Toda na majhnem trgu, kot je naše, ustvarjalno delo avtorjev na katerem koli kulturnem področju enostavno ne more doseči pravične cene. Zato so v mnogih deželah Evrope našli mehanizme, ki ustvarjalcem, pomembnim za nacionalno identiteto in kulturno podobo, omogočajo normalno življenje in varno ustvarjanje.

Preučili bomo sisteme (umetniška davčna izjema npr.)

10. MEDIJI

- **Umik politike in monopolov iz medijskega prostora**
- **Avtonomija medijev**
- **Svoboda izražanja**
- **Profesionalna kompetentnost novinarjev in urednikov**
- **Družbena odgovornost medijev**

Odnos med **oblastjo, lastniki in mediji** je bil vedno izjemno občutljiv, toda v zadnjih letih je bilo poseganje politike in kapitala v medijski prostor več kot očiten. S tem se je zmanjšal ugled novinarskega dela, prišlo je do številnih kadrovskih zamenjav in vpliva na (ne)oglaševanje v medijih preko družb, kjer ima država svoj vpliv. Evropske in druge institucije so zaznale (in opozarjale) na vse manjšo svobodo slovenskega medijskega prostora.

Zato

Zavračamo kakršno koli ureditev, ki bi omogočala mnenjsko diskriminacijo, silila medije v odvisnost od centrov politične moči in hromila svobodo izražanja.

- **Sprememba zakona o RTVS**, ki naj temelji na predhodni javni razpravi in družbenem soglasju. **RTVS ne sme biti politično podrejena oblasti, temveč mora služiti javnosti.** Organi upravljanja naj bodo neodvisni, strokovni in naj zastopajo različne družbene skupine – ne pa politične stranke. Višina RTV prispevka ne sme biti odvisna od politične motivacije. Nujna tehnološka posodobitev.

Opomba o stanju na RTV ob razpravi Nadzornega sveta RTV Slo v DZ RS letos spomladi:

Ocena, da je zakon prinesel velike ugodnosti s tem ko je oprostil plačevanje prispevka za socialno najšibkejše je relativna.

Zaradi oprostitve socialno najšibkejšim **je RTV imel le za 172 238 evrov manj prihodkov**. Toda realen izpad dohodkov zaradi nespremenjenega prispevka pa je mnogo večji in znaša **16. 357.230 evrov!**

Iz vlaganj v obveznice **Eutelsata** - nekoč kriminaliziranega, danes pa dragocenega bazena - je šlo oziroma gre denar za vzpostavitev

parlamentarnega programa (najmanj 500 tisoč evrov brez opreme – kar je trikrat toliko, kot je oprostitev socialno ogroženih!), za **plače**, programske projekte, za **licenco** oddaje Piramida in za **»popularizacijo programa«**, s čimer je soglašal (po mnenju ministra evropsko primerljiv) programski svet.

Pri tem, da ostajajo ključni problemi brez odgovora, kar je bilo razvidno ob poročanju nadzornega sveta RTVS v DZ RS, ko je bilo rečeno, da je javni zavod povsem odvisen od **500 honorarnih** sodelavcev od katerih je najmanj **170 takšnih, ki bi po vseh predpisih morali v redno zaposlitev**, saj so zaposleni kot honorarci na delovnih mestih, kar je v nasprotju z zakonom in da

RTVS ni poravnala dolga za izplačilo nadomestil za avtorske in sorodne pravice. Vsi, vključno z vlado vedo, da brez **uskladitve prispevka z inflacijo** ne bo šlo več naprej. Le da bodo to, kar vedo že danes, povedali šele po volitvah.

- **Sprememba zakona o medijih**

- utrditev avtonomije medijev
- redifiniranje pogojev za vpis v razvid
- boljša ureditvijo **pravice do popravka**,
- bolj pravična, drugačna delitev **pomoči medijem v javnem interesu**, (za specializirane in tržno šibke medije) Državne pomoči medijem niso transparentne, ampak politično motivirane. Ni zdi se nam prav, da dobivajo državno podporo mediji, ki so blizu oblasti, ki izkazujejo dobičke, in katerih pomoč ni plod analitičnih in strokovnih raziskav.
- Dodelava pogojev za omejevanje lastništva v medijih
- **Položaj svobodnih novinarjev** (model novinarskih koperativ)
- regulacija vpliva **uprave**
- zaščita novinarjev zaradi temeljne spremembe uredniške politike, vzpodbujanje AV produkcije,
- okrepitev samoregulacijskih mehanizmov za večjo družbeno odgovornost (ombudsman)
- spoštovanju **avtorskih pravic**,
- Razprava poročila Sveta za RD

Uredili status **STA**, da bo postala avtonomen in učinkovit servis.